

batlı olan konuları ardarda sıralama esasına göre düzenlenen üçüncü bölüm de "el-irâb ve'l-binâ", el-münşarif, el-alem, el-mevsûl" gibi bablara ayrılmıştır. "Fennü'l-cem' ve'l-fark" adını taşıyan dördüncü bölümde birbirine yakın konular arasındaki uyum ve farklılıklar ele alınmaktadır. "Fennü'l-eligâz ve'l-ehâcî ve'l-mütârahât ve'l-mümtehanât" başlığını taşıyan beşinci bölümde nahivle ilgili bilmece, bulmaca ve şaşırtmacalara yer verilmektedir. "Fennü'l-efrâd ve'l-garâib" adlı altıncı bölüm kitabın en kısa bölümü olup burada da "el-kelime ve'l-kelâm, el-irâb, el-işâre" gibi konular işlenmiştir. Kitabın en geniş bölümü olan yedinci bölümün "Fennü'l-münâzarât ve'l-mücâlesât" adını taşıyan birinci kısmında Sıbeveyhi ile Kisâi ve Halîl b. Ahmed'in tartışmaları, diğer nahivciler arasındaki tartışmalar, fetvalar, olaylar ve yazışmalar ele alınmakta, "Mesâil nahviyye" başlıklı ikinci kısımda ise nahve dair meseleler çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Brockelmann, *GAL*, II, 200; *Suppl.*, II, 194) ilk defa *el-Eşbâh ve'n-nezâ'iri'n-nahviyye* adıyla ve İbn Hişâm en-Nahvî'nin dört eserine birlikte yayımlanmıştır (I-IV, Haydarâbâd 1316). Bundan nisbeten daha iyi bir baskısı yine Haydarâbâd'da yapılmıştır (1359). Tâhâ Abdürrahîm Sa'd bu baskıyı hemen hiç değiştirmeden kendi tahkiki imiş gibi göstererek neşretmiştir (I-II, Kahire 1975). Eser daha sonra Abdülâl Sâlim Mükerrrem ile (I-IX, Beyrut 1406/1985) Abdullah Nebhân — Gâzî Tüleymât — İbrâhim Muhammed ve Ahmed Muhtâr eş-Şerif (I-IV, Dımaşk 1985-1986) tarafından yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'n-nahv* (nşr. Abdülâl Sâlim Mükerrrem), I-IX, Beyrut 1406/1985, ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, I, 13-34; a.m.f., *Kitâbü't-Taḥaddüs bi-ni'metillâh* (nşr. E. M. Sartain), Cambridge 1975, s. 106, 157, 237; a.m.f., *Buḡyetü'l-vu'ât*, I, 6; *Keşfü'z-zunûn*, I, 100-101; II, 1753; Serkis, *Mu'cem*, I, 276; II, 1075; Brockelmann, *GAL*, II, 200; *Suppl.*, II, 194; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), III, 232; E. M. Sartain, *Jalâl al-dîn al-Suyûtî*, Cambridge 1975, I, 49; Adnân M. Selmân, *es-Süyûtî en-nahvî*, Bağdad 1396/1976; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 73-78; Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-baḡşi'l-ilmî*, Mekke 1403/1983, s. 517-518; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Uyânü'l-mû'ellefât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Dımaşk 1412/1992, I, 285-286.

MEHMET REŞİT ÖZBALIKCI

el-EŞBÂH ve'n-NEZÂİR

(الأشياء والظواهر)

Süyûtî'nin

(ö. 911/1505)

İslâm hukukundaki küllî kaideleri ve benzer meselelerin tâbi olduğu ortak veya farklı hükümleri konu alan eseri.

Süyûtî bu eserini yazmadan önce, *Şevâridü'l-fevâ'id fi'z-zavâbiḥ ve'l-ka-vâ'id* adını verdiği aynı mahiyette küçük bir kitap kaleme almıştı. Bu kitabın özellikle talebe muhitlerinde büyük rağbet görmesi müellifi, bunun daha genişletilmiş ve geliştirilmiş şekli olan *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*'i yazmaya sevk etmiştir.

Eser yedi bölümden (kitâb) meydana gelmektedir. Birinci bölümde İslâm hukukunun en genel prensipleri olarak kabul edilen beş küllî kaide (Şek ile yakın zâil olmaz; Meşakkat teysiri celbeder; Zarar izâle olunur; Âdet muhakkemdir; Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir), bunlarla ilgili meseleler ve bu kaidelerin uygulanmasıyla ilgili örnekler yer alır. İkinci bölümde bu beş kural dışında kalan, ancak yine de İslâm hukukunda önemli yer tutan kırk küllî kaide ve bunlara dair örnekler yer almaktadır. Süyûtî üçüncü bölümde, İslâm hukukçularının üzerinde anlaşılmadıkları küllî kaidelerden yirmi tanesini ele almakta ve bu konudaki ihtilâfları zikrettikten sonra kendi görüşünü belirtmektedir. Dördüncü bölümde, çokça karşılaşılan ve hukukçular tarafından mutlaka bilinmesi gerekli olan belli başlı meseleler çeşitli umumi kaidelere bağlanarak ele alınmaktadır. Beşinci bölümde fikhî konular klasik fıkıh kitaplarının tertibine göre anlatılmakta, her konu genel mahiyette kurallara bağlanarak işlenmekte, bu arada kuralın istisnalarına da işaret edilmektedir. Altıncı bölüm, birbirine benzeyen veya aralarında münasebet bulunan fikhî meselelerin hükümlerindeki farklılıklara ayrılmıştır. Yedinci bölümde ise çeşitli fikhî meselelere ait hükümlerle bunların benzerleri bir araya getirilmiştir.

Süyûtî eserine aldığı kuralları önemlerine göre sıralamıştır. Kitabın genel tertibinde ise daha ziyade İbnü'l-Vekîl ve İbnü's-Sübkî'nin eserlerinden faydalanmıştır. Müellif her kuralı işlerken bunun Kitap, Sünnet ve sahâbe kavlerinden kaynağını belirtmekte, ilgili hadisleri tah-

ric edip sıhhat derecesini göstermektedir. Her küllî kaideden sonra onunla ilgili fikhî meseleleri zikredip o kuralın uygulanmasını göstermektedir. Süyûtî Şâfiî olmakla birlikte kuralları açıklarken diğer mezheplerin görüşlerine de yer vermiş ve eserini mukayeseli olarak hazırlamıştır.

el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir'e Bahâeddin Muhammed b. Muhammed Bâkır es-Sebzavârî ile Fasîhuddin İbrâhim b. Sibgattullah el-Bağdâdî birer hâşiye yazmış, Ebû Bekir b. Ebû'l-Kâsım el-Ehdel de eserdeki kuralları özetleyerek *el-Ferâ'idü'l-behiyye* adıyla manzum hale getirmiştir. Bu eser Abdullah b. Süleyman el-Cevherî tarafından *el-Mevâhibü's-seniyye* 'ale'l-Ferâ'idü'l-behiyye ismiyle şerhedilmiştir. Muhammed Yâsîn b. İsâ el-Fâdânî bu şerhe *el-Fevâ'idü'l-ceniyye hâşiye* 'ale'l-Mevâhibi's-seniyye adıyla bir hâşiye yazmıştır.

el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir'in çeşitli baskıları yapılmıştır (*el-Mevâhibü's-seniyye* ile birlikte Mekke 1331; Kahire 1359; nşr. Muhammed Hâmid el-Fıkî, Kahire 1356; nşr. Muhammed el-Mu'tasım - Billâh el-Bağdâdî, Beyrut 1407/1987).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım - Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1407/1987; *Keşfü'z-zunûn*, I, 100; Serkis, *Mu'cem*, I, 1075; Brockelmann, *GAL*, II, 194; *Suppl.*, II, 190; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 43; II, 316; Ahmed eş-Şarkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 69-72; Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-baḡşi'l-ilmî*, Mekke 1403/1983, s. 467-468; Ali Ahmed en-Nedvî, *el-Kavâ'idü'l-fikhîyye*, Dımaşk 1406/1986, s. 208-212, 442; Muhammed ez-Zühaylî, "es-Süyûtî ve Kitâbü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'l-fıkh", *MMLADm.*, LXVII/4, s. 684-721.

MUSTAFA BAKIR

el-EŞBÂH ve'n-NEZÂİR

(الأشياء والظواهر)

Zeynüddin İbn Nüceym'in

(ö. 970/1563)

İslâm hukukundaki küllî kaideleri ve benzer meselelerin tâbi olduğu ortak veya farklı hükümleri konu alan eseri.

İslâm hukukunda ve özellikle Hanefî mezhebinde bu adla anılan eserlerin en meşhurlarındandır. Hanefî hukukçuları arasında küllî kaideleri tesbit ve ceme-den Ebû Tâhir ed-Debbâs, Kerhî, Debûsî, Ebû Hafs en-Nesefî gibi âlimler çıkmışsa da bu alandaki en dikkate değer çalışma İbn Nüceym tarafından gerçek-